

PSIXI SAĞLAMLIQ SIYASƏTI

Elturan N. Ismayilov, MD

Qısa xülasə

Neft sektoru sayəsində Azərbaycan Respublikasında iqtisadi artım olmasına baxmayaraq, ölkə hələ də keçid mərhələsindədir. Bundan başqa, Azərbaycan qonşu dövlət Ermənistanla “nə hər b, nə də sülh” şəraitində yaşayır.

Ölkənin bu mürəkkəb vəziyyətini nəzərə alan beynəlxalq ictimaiyyət Azərbaycan cəmiyyətinin sabitləşdirilməsi və demokratikləşməsinə dəstəkləmək üçün səylərini birləşdirdi. Sovet İttifaqının çökməsindən sonra müxtəlif ölkələrin hökumətləri, eləcə də beynəlxalq QHT-lər burada bir sıra layihələr həyata keçirməyə başladılar. Lakin son 4-5 ildə onların əksəriyyəti üçün psixi sağlamlıq prioritet sahə olmamışdır.

Bununla belə, 2007-ci ildə Dünya Səhiyyə Təşkilatı Azərbaycan Respublikasının psixi sağlamlıq sistemi haqqında məlumat toplamaq üçün bir araşdırmaya başladı. Bunun üçün Dünya Səhiyyə Təşkilatı Psixi Sağlamlıq Sistemlərinin Qiymətləndirilməsi vasitəsindən (WHOAIMS) istifadə edildi.

Bu hesabatla görə hazırda Azərbaycanda psixi sağlamlıqla bağlı heç bir siyasət aparılmır. Eləcə də, psixi sağlamlıq strateji planı, o cümlədən fəvqəladə hallar və fəlakət zamanı hazırlıq üçün də heç bir plan yoxdur.

Sosial sığortanın inkişaf durumuna uyğun olaraq, psixi sağlamlıqla bağlı tibbi xidmətlər bu sığorta tərəfindən tam əhatə olunmur. Ölkədə insan hüquqlarına baxan belə bir qurum olsa da, bu qurum müntəzəm surətdə psixi xəstəliyi olan insanların hüquqlarının qorunması ilə bağlı məsələlərə diqqət yetirmir.

Ölkədə psixi sağlamlıqla məşğul olan heç bir dövlət qurumu yoxdur. 11 ambulator psixi sağlamlıq müəssisəsi ümumi əhalinin hər 100.000 nəfərindən 1092 istifadəçiyə xidmət göstərir. Gündüz stasionar müəssisələrinin təchizatı lazımı səviyyədə deyil. Burada ümumi əhalinin hər 100.000 nəfərindən 24.9-na xidmət göstərilir. Ölkə üzrə icma əsaslı(yerli) xəstəxanalarda 2 psixiatriya şöbəsi var ki, orada da əhalinin hər 100.000 nəfərinə 0.71 çarpayı düşür. Bu icma əsaslı(yerli) xəstəxanaların psixiatriya şöbələrindəki çarpayılardan heç biri uşaq və yeniyetmələr üçün nəzərdə tutulmayıb.

Ölkədəki 9 Ruhi xəstəxanada əhalinin hər 100.000 nəfərinə cəmi 48.9 çarpayı nəzərdə tutulub. Ruhi xəstəxanalara qəbul edilən xəstələr əsasən şizofreniya, şizofreniform və xəyalgörmə (delusional) pozğunluqlar diaqnozu ilə daxil olur (36%). Bir sıra stasionar psixiatriya müəssisələrində insan hüquqlarının pozulmasına yol verilir. Yerli mədəniyyətin özəlliyidir ki, qadınlar psixi sağlamlıq müəssisələrinə kişilərdən daha az üz tuturlar. Qərb cəmiyyətləri ilə müqayisədə Azərbaycanda qadınlar bu dəstəyi daha çox ailə çərçivəsində alırlar. Bu psixi sağlamlıq müəssisələrində heç bir istifadəçi psixososial yardım almır. Bu psixi sağlamlıq müəssisələrinin hamısı(100%) hər müalicə dərəcəsinə ən azı bir psixotrop dərmanı ödənişsiz təmin edir.

İlkin tibbi xidmət müəssisələrinin heyətinə psixi sağlamlıqla bağlı heç bir təlim (treyninq) keçilmir və onların psixi sağlamlıq xidmətləri ilə qarşılıqlı əlaqəsi zəifdir.

Ölkədə hər 100.000 əhaliyə düşən psixi sağlamlıq işçilərinin sayı 22 nəfərdir. Dövlət sağlamlıq müəssisələrinin sosial təminat işçiləri və klinika psixoloqları üçün bu rəqəm daha azdır. Psixi sağlamlıq sahəsində çalışan əmək terapiyası mütəxəssisi yoxdur. Psixiatrların əksəriyyəti dövlət tibb müəssisələrində çalışır. Bu kadrların paylanması qeyri-mütənasibdir: ruhi dispanserlər və paytaxtdakı müəssisələrə daha çox kadr düşür. Psixi sağlamlıq (PS) sahəsində istehlakçı və ailə birlikləri yoxdur

Psixi sağlamlığa dair nəşrlərə və ictimaiyyəti məlumatlandırma kampaniyalarına nəzarət edəcək hər hansı bir əlaqələndirici qurum yoxdur. İş yeri və mənzil təminatı, eləcə də iş yerində və mənzil təminatında diskriminasiya ilə mübarizə qanunvericilikdə nəzərdə tutulsa da, əslində həyata keçirilmir. Psixi sağlamlıq xidmətləri ilə İİV/QİÇS, reproduktiv sağlamlıq, narkotik vasitələrdən sui-istifadə, hərbi xidmət işləri və cinayətkarlıqla mübarizəyə məsul idarələr/qurumlar arasında formal əlaqə var.

Məlumatların toplanması və tutuşdurulması səviyyələri müxtəlifdir. Müəssisələrdə bu məlumatlar əsasında daxili hesabatlar hazırlanır, lakin hökumət bu məlumatlara və ya daxili hesablara əsaslanan heç bir rəsmi hesabat dərc etməyib və yaymayıb. Ölkədə aparılan məhdud sayda araşdırmaların hədəfi isə psixi pozğunluqların qeyri-epidemioloji üsulla kliniki və sorğular əsasında qiymətləndirilməsi, xidmətlərin araşdırılması, psixososial/psixoterapevtik və farmokoloji müdaxilələr olmuşdur.

Dünya Səhiyyə Təşkilatının yuxarıda adı çəkilən hesabatının nəticəsi kimi psixi sağlamlıq, nevrologiya, təhsil və sosial xidmət mütəxəssisləri Azərbaycan üçün Psixi sağlamlıq siyasəti sənədinin hazırlanmasına başladılar. Bu iş Dünya Səhiyyə Təşkilatı və Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən əlaqələndirilirdi. 2007-ci il dekabrın 19-da sənədin layihəsi xüsusi konfransda təqdim olundu. Lakin bu siyasət sənədinin təsdiq olunması hələ də gecikir.

GİRİŞ

Bu hesabat Azərbaycan Respublikasında psixi sağlamlığın qorunmasının indiki durumu barədə qısa məlumat verir və həyata keçiriləcək psixi sağlamlıq siyasətini təsvir edir.

Bu məsələləri ümumi bir kontekstdə təqdim etmək üçün hesabat müxtəlif ölkələrin psixi sağlamlıq siyasəti ilə Azərbaycan Respublikasındakı siyasətin ümumi müqayisəsindən başlayır.

Növbəti bölmə Dəyərləri, Prinsipləri və Məqsədləri təsvir edir

Yekun bölmədə isə Psixi Sağlamlıq Siyasəti Layihəsindən yaranan nəticələr və tövsiyələr əks olunur. Təvsiyələr Psixi Sağlamlıq İslahatının 9 prinsipi formasında təqdim edilir.

DÜNYA SƏHIYYƏ TƏŞKİLATININ (WHO) PSIXİ SAĞLAMLIQ ÜZRƏ ƏSAS SİYASƏT İSTİQAMƏTLƏRİ VƏ BƏZİ ÖLKƏLƏRDƏ BU SİYASƏTİN MƏQSƏDLƏRİ

Beynəlxalq təcrübə və dünya mütəxəssislərinin birgə işi sayəsində Dünya Səhiyyə Təşkilatı Psixi sağlamlıq siyasətinin əsas məqsədlərini müəyyənləşdirmişdir. Siyasətin inkişafı, strateji planlar və xidmətlərin təşkili üçün Dünya Səhiyyə Təşkilatının üç ən mühüm tövsiyəsi bunlardır:

- **Psixi sağlamlığın deinstitutionalizasiya (pasientlərə xəstəxanadan kənar, icma mühitində qayğı göstərilməsi) edilməsi,**
- **Psixi sağlamlığın ümumi səhiyyə xidmətinə inteqrasiya edilməsi**
- **Psixi sağlamlıq üçün icma xidmətlərinin inkişaf etdirilməsi.**

Bununla belə, hər bir ölkənin siyasəti onun öz səhiyyə və sosial strukturuna, tarix, əhali və sülh məsələlərinə, o cümlədən iqtisadi statusuna əsaslanmalıdır.

Məsələn, **Avstraliyada** Psixi Sağlamlığa dair Milli Strategiya (siyasət) ölkədə Psixi sağlamlıq proqramları və fəaliyyətlərini istiqamətləndirən Avstraliya ittifaqı və bütün ştatlar, o cümlədən ərazi hökumətləri arasında bir müqavilədir. Bu strategiyanın məqsədləri aşağıdakılardır:

- **Avstraliya icmasının Psixi Sağlamlığını təşviq etmək**
- **Mümkün qədər psixi sağlamlıq problemlərinin və psixi pozğunluqların inkişafının qarşısının alınması**

- Psixi pozğunluqların fərdlərə, ailələrə və icmaya təsirlərini azaltmaq
- Psixi pozğunluq diaqnozu qoyulmuş insanların hüquqlarının təmin edilməsi.

Birləşmiş Krallıqda səhiyyə sistemi daha çox icma əsasında qurulduğundan, Böyük Britaniyanın Psixi sağlamlıq siyasətinin istiqaməti icmalarda ümumi səhiyyə sisteminə inteqrasiya olunmuş psixi sağlamlıq xidmətlərini yaxşılaşdırmaq idi. Böyük Britaniya hökuməti hazırda psixi sağlamlıq siyasətini yenidən nəzərdən keçirir.

ABŞ-ın Səhiyyə xidməti sisteminin rəhbərinin hesabatına görə, **ABŞ Milli Psixi Sağlamlıq Strategiyasının** əsas məqsədləri bunlardır:

- *Elmi əsasların qurulmasını davam etdirmək*
- *Stiqmanın(pasientlərə “ruhi xəstə” damğası vurmaq) aradan qaldırılması*
- *Effektiv müalicə barədə ictimaiyyətin məlumatlanmasını yaxşılaşdırmaq*
- *Psixi sağlamlıq xidmətləri və təminatçılarının mövcudluğuna əmin olmaq*
- *Müalicənin ən qabaqcıl üsullarla aparıldığına əmin olmaq*
- *Yaş, cins, irq və mədəniyyətə uyğun müalicə*
- *Müalicədən istifadəni asanlaşdırmaq*
- *Müalicə üçün maliyyə əngəllərini azaltmaq.*

Tarixən **Serbiyanın** Azərbaycanla çox bənzərlikləri olub: türk mədəniyyəti ilə əlaqə, keçmiş sosialist ölkəsi olması, SSRİ-nin iflasından sonra daxili və xarici münaqişə və sair.

2007-ci ildə Serbiya PSIXİ SAĞLAMLIĞIN QORUNMASI İNKİŞAF STRATEGİYASINI qəbul etdi.

Bu Siyasətin məqsədləri aşağıdakılardır:

- Psixi və davranış pozğunluqlarının qarşısının alınması və psixi sağlamlığın təşviqi
- Psixi sağlamlıq xidmətinin yaxşılaşdırılması: xidmətlərin keyfiyyətini, istifadə üçün əlverişliliyini və hamıya bərabər yanaşma səviyyəsini artırmaq
- İcma psixi sağlamlıq xidmətini və icmanın iştirakını genişləndirmək
- Psixi sağlamlığın ümumi səhiyyə xidmətlərinə inteqrasiya edilməsi
- Əlaqədar qurumların və resursların iştirakını dəstəkləmək
- İnsan hüquqlarının müdafiəsi və həssas qruplara qayğı göstərmək

- **Destiqmatizasiya (“ruhi xəstə” damğası vurulmasının qarşısını almaq).**

Hər bir siyasətə adətən 10-15 ildən bir yenidən baxılmalıdır. Təqdim olunmuş **Azərbaycanın Psixi Sağlamlıq Siyasətinin** də Serbiya siyasətinin məqsədləri ilə çox bənzərlikləri var:

- **Psixi sağlamlığın təşviqi və ciddi psixi pozğunluqlar üçün risklərin azaldılması**
- **İstifadə üçün əlverişli, keyfiyyətli və hərtərəfli, ilkin tibbi yardım sisteminə inteqrasiya olunmuş Psixi sağlamlıq xidmətləri şəbəkəsinin yaradılması**
- **Özəl Psixi sağlamlıq xidmətlərinin stimullaşdırılması və akkreditasiyası**
- **İnsan haqlarının qorunması və destiqmatizasiya**
- **Xidmət göstərən şəxslərin dəstək və qayğı ilə əhatə olunması**
- **Həssas qruplara qayğı göstərilməsi.**

DƏYƏRLƏR, PRİNSİPLƏR VƏ MƏQSƏDLƏR

DƏYƏRLƏR VƏ PRİNSİPLƏR:

Psixi sağlamlığın qorunması

- Psixi sağlamlıq xidmətləri müasir, bio-psixososial yanaşmanı əks etdirən hərtərəfli müalicə təmin etməlidir. Bu xidmət xəstənin yaşayış yerində (icmada), mümkün qədər ailəsinə yaxında olmalıdır.
- Psixi sağlamlıq xidməti ilkin tibb xidmətinə daxil edilməlidir. Ümumi müalicə həkimləri bilik və resurslarla bağlı yetərli dəstək almalıdır ki, onlar psixi sağlamlıq problemləri olan insanların ehtiyaclarına cavab verməyi bacarsınlar.
- Psixi pozğunluğu olan şəxslərin müalicəsinin bütün səviyyələrində psixotrop dərmanlar mövcud olmalıdır.

Psixi sağlamlığın təşviqi və ciddi psixi pozğunluqlar üçün risklərin azaldılması

- Psixi sağlamlığın təşviqi xüsusi olaraq müsbət psixi sağlamlığın möhkəmləndirilməsinə yönəlmiş bütün fəaliyyətləri əks etdirir. Ottava Deklarasiyasına görə, psixi sağlamlığın təşviqi strategiyaları münbit mühit yaratmaqla, fərdləri və icmaları gücləndirməklə fərdlərin öz həyatlarına nəzarəti artırmasına, onların fərdi bacarıqlarının və müqavimət qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsinə xidmət göstərir.

- Psixi sağlamlığın müdafiəsi və təşviqi tam əhatəli olmalıdır. Bu, psixi pozğunluqlar haqqında mistik təsəvvürlərin aradan qaldırılması ilə müşayiət olunmalıdır (pozitiv yanaşma gücləndirilməli, psixi pozğunluqların qarşısının alınması və müalicəsinin mümkünlüyünə geniş yayılmış skeptik yanaşmanın azalması). Əhali və risk altında olan şəxslər arasından sağlam qüvvələrə sərmayə qoyulmaqla, əsas diqqət xəstəliyə yox, sağlamlığa yönəldilməlidir.
- Psixi sağlamlıq proqramları önləyici və psixi sağlamlığı təbliğ edən fəaliyyətləri əhatə etməlidir.
- Psixi sağlamlığın təşviqi psixi sağlamlığı gücləndirən və qoruyan faktorları təbliğ etməklə, sosial rifahı qoruma, dəstəkləmə və dayanıqlı etməkdən ibarət olmalıdır. Eyni zamanda, mədəniyyətə, bərabərliyə, sosial ədalət və şəxsi ləyaqətə hörmət nümayiş etdirilməli, sosial və iqtisadi faktorlara diqqət yetirilməli və insan hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı addımlar atılmalıdır.
- Psixi sağlamlıqdakı pozğunluqlara bir çox hallarda diqqət verilmir. Bunun səbəbini qismən stiqmada, qismən də əhalinin sağlamlığa olan ümumi münasibətində axtarmaq lazımdır. İnsanlar psixi pozğunluqlar və xəstəliklər, həmçinin onların fəsadları barədə məlumatlandırılmalıdırlar.

İstifadə üçün əlverişli, keyfiyyətli və hərtərəfli, ilkin tibbi yardım sisteminə inteqrasiya olunmuş Psixi sağlamlıq xidmətləri şəbəkəsinin yaradılması

- Psixi sağlamlıq xidmətləri istifadə üçün tam əlverişli olmalı və əhalinin ehtiyaclarına uyğun olaraq bütün coğrafi əraziləri əhatə etmək istiqamətində planlaşdırılmalıdır. Bunun ən yaxşı yolu müalicənin ərazi prinsipinə uyğun təşkilidir. Ölkə ərazisində bu tədricən inkişaf etdirilməlidir.
- İlk tibbi yardım xidmətlərinə inteqrasiya həm psixoterapevtik və psixiatrik halların erkən müəyyən olunmasına, həm də stiqmanın azalmasına imkan verir.
- Psixi pozğunluqları və xəstəlikləri olan şəxslər ümumi tibb xidmətindən təcrid edilməməlidir. Bununla, onlar əksər hallarda keyfiyyətli ilkin və xüsusi tibbi xidmətlərdən məhrum olurlar. Stiqma isə hətta sağlamlıq müəssisələrinin işçilərinə də təsir edir.
- Psixi sağlamlıq xidmətləri cinsindən, etnik mənsubiyyətindən, irqindən, dinindən, yaşından, təhsili və sosial statusundan asılı olmayaraq ehtiyac duyan hər bir şəxsə açıq olmalıdır.
- Müxtəlif psixi sağlamlıq qurumları arasında əlaqə və məlumat mübadiləsi yaxşılaşdırılmalı, sisteməlik prosedurlar vasitəsilə təmin edilməlidir.
- Psixi sağlamlıq xidmətləri keyfiyyəti yaxşılaşdırmaq üçün öz daxili keyfiyyətə nəzarət prosedurlarını hazırlamalıdır.

➤ Psixi sağlamlıq xidmətləri qeydiyyat, monitoring və qiymətləndirmə üçün hazırlanmış informasiya sisteminin tətbiqi ilə istifadəçilərin məlumatlarının sistematik olaraq toplanması və təhlili üzərində işləməlidirlər.

Özəl xidmətlər daxil olmaqla, psixi sağlamlıq xidmətlərinin stimullaşdırılması və akkreditasiyası

➤ Psixi sağlamlıq mütəxəssisləri üçün davamlı təhsil (təkmilləşmə) təmin edilməlidir. Onlar öz peşələrindəki son nailiyyətləri işlərində tətbiq etmək üçün bu haqda məlumatlı olmalıdırlar. Peşə lisenziyasının uzadılması üçün davamlı təhsil (təkmilləşmə) tələbi qoyulmalıdır.

➤ Stiqmanın azaldılmasına kömək etmək üçün klinika/mütəxəssis seçiminin mümkünlüyü əsasında özəl təcrübələr inkişaf etdirilməlidir.

➤ Bütün mütəxəssislər, o cümlədən özəl müəssisələr lisenziya və ya qeydiyyatla malik olmalıdırlar.

İnsan hüquqlarının müdafiəsi

○ Psixi sağlamlığın müdafiəsi sisteminin bütün səviyyələrində bütün pasientlərin insan hüquqları qorunmalıdır.

○ Psixi problemləri olan insanların hüquqlarını və ehtiyaclarını təmin etmək üçün, psixi sağlamlıq xidmətləri qurumlarının daxili bir monitoring sistemi olmalıdır.

○ Psixi sağlamlıq problemləri olan şəxslərlə iş etik prinsiplərə müvafiq həyata keçirilməlidir. Bütün bu cür müəssisələrin etika komissiyası olmalı, müalicə və araşdırma zamanı etika kodeksi tətbiq olunmalıdır.

Destigmatizasiya (“*ruhi xəstə*” damğası vurulmasının qarşısını almaq)

Psixi pozğunluqların müalicəsi və qarşının alınması prosesinin bütün iştirakçıları, eləcə də psixi sağlamlığın təbliği ilə məşğul olanlar, xidmət göstərilənlər və onların ailələri, eləcə də ümumi əhali sistematik olaraq psixi sağlamlığa dair mühüm məsələlər haqqında maarifləndirilməlidirlər. Mövcud önyarğı və stiqmalar (damğalama, təcridetmə, diskriminasiya) psixi sağlamlıq mütəxəssislərinin təşkil etdiyi və əlaqədar təşkilatlarla (məktəblər, KİV, assosiasiyalar) əməkdaşlıqda həyata keçirdiyi stiqma əleyhinə kampaniyalar vasitəsilə azaldılmalıdır.

Xəstələrə qulluq edənlərə dəstək və qayğı

- Xəstəyə qulluq edənlərə (həm mütəxəssislər, həm də ailə üzvləri) nəzarət olmalı və onlarla məsləhətləşmə görüşləri keçirilməlidir.
- Ailə birlikləri təşkil olunmalı, onlar hökumətdən və donor təşkilatlarından hüquqi, maliyyə və məlumat dəstəyi almalıdır.

Əməkdaşlıq

- Psixi sağlamlıq üçün əməkdaşlıq fəaliyyəti həvəsləndirilməlidir. Təhsil, hüquq, sosial təminat sistemləri və qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlıq bütün səviyyələrdə təşviq olunmalıdır.

Həssas qruplara qayğı göstərilməsi

- Xidmətlərin planlaşdırılması və təşkili prosesində həssas qruplara (uşaqlar, tənha analar, yaşlılar, qaçqın və daxili məcburi köçkünlər) üstünlük verilməlidir.
- Mümkün olduğu təqdirdə, sui-istifadəyə məruz qalan uşaq və qadınların, eləcə də qaçqın və daxili məcburi köçkünlərin müəyyən edilməsi, onlara qayğı və müalicə prosedurları psixi sağlamlıq xidmətləri çərçivəsində işlənib hazırlanmalıdır.

MƏQSƏDLƏR:

Sağlamlığın yaxşılaşdırılması

- Psixi pozğunluqların qarşısının alınması və onların müalicəsi, eləcə də psixi sağlamlığın təşviqi əhalinin ümumi sağlamlıq vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasında ən vacib addımlardan olmalıdır. Psixiatrlar psixi sağlamlığa çoxsahəli yanaşma yolu ilə, fəal şəkildə ilkin önləyici tədbirlərə (universal, seçim əsaslı və müəyyən edilmiş), eləcə də psixi sağlamlığın təşviqinə cəlb edilməlidirlər. Onlar ümumi tibbi xidmətlər üçün də hazır olmalı və psixi sağlamlıq problemlərinin həll edilməsində o xidmət sahəsinə bilavasitə yardım göstərməlidirlər. Psixiatrlar uşaq inkişafı və klinika psixoloqları, gerontologlar, terapevtlər və tibb bacıları kimi peşəkarlarla, o cümlədən psixi sağlamlıq məsləhətlərinə dolaylı yolla aidiyyəti olan ekspert və təşkilatlarla əməkdaşlıq etməlidirlər (məsələn, universitetlər, məktəblər, hökumət, polis, müəllimlər, din xadimləri, inzibati orqanlar, jurnalistlər və cəmiyyətin digər nümayəndələri).
- Regionlardakı psixi sağlamlığın qorunması sistemi insan haqlarını qorunmalı, fəlakətli halların fərdi və sosial nəticələrinə, xüsusən, uşaq və gənclər, qadınlar və yaşlılar, qaçqın və məcburi

köçkünlər kimi həssas qrupların əhatə olunduğu cəmiyyətin zərbə alma təhlükəsinə effektiv təsir göstərməlidir.

- Üç pilləli önleyici tədbirlər bunları əhatə etməlidir: a) icmada psixi sağlamlığa qayğı ilə bağlı reabilitasiya proqramları vasitəsilə xroniki psixi pozğunluqların törətdiyi əlillik dərəcəsinin azaldılması b) müharibə və digər kütləvi stress doğuran hadisələrdən sonra insanlarda yaranan psixi pozğunluqların uzunmüddətli nəticələrinin qarşısının alınması c) nəsil-dən- nəsillə ötürülən, travma, təcavüz və zorakılıq kimi streslə bağlı pozğunluqların və ya onların daimi ocaqlarının zərərli nəticələrinin qarşısını almaq üçün psixoloji dəstək proqramları.

Təhlükə altında olan şəxslərin ehtiyaclarına cavab

- Qanunvericilikdə dəyişikliklər və psixiatrik xidmətlərdə nəzarət mexanizminin tətbiqi yolu ilə psixi pozğunluğu olan fərdlərin hüquqlarının müdafiəsi mexanizmlərinin yaxşılaşdırılması.
- Psixi sağlamlıq institutlarının planlaşdırılması, təşkili və monitorinqinə pasientlərin, onların assosiasiyalarının və ailə qruplarının cəlb edilməsi. Bunun üçün belə pasientlərin və onların ailələrinin assosiasiyalarını yaratmaq zəruridir.

Maliyyə dəstəyi

- Təsdiq olunmuş xüsusi siyahıdakı bütün psixotrop dərmanların ödənişsiz verilməsinə dair qərarları dəstəkləmək
- Səhiyyə büdcəsindən psixi sağlamlıq üçün müvafiq vəsaitin ayrılmasına nail olmaq və psixi pozğunluqların özəl və ya dövlət tibb sektorlarının hansında müalicəsindən asılı olmayaraq, xərclərinin əvəzinin ödənilməsinə təmin etmək.

NƏTİCƏ VƏ TÖVSIYƏLƏR

Psixi sağlamlıq islahatının prinsipləri

Bu siyasətin nəticələri Psixi sağlamlıq islahatının 9 prinsipində göstərilə bilər.

Bu prinsiplər Səhiyyə Nazirliyi və Parlament kimi dövlət qurumlarına ünvanlanan tövsiyələrdir:

1-ci prinsip

Psixi sağlamlıq səhiyyə xidmətinin ən prioritet sahələrindən biri olmalıdır.

2-ci prinsip

Azərbaycanın bütün regionlarında müvafiq xidməti və pasientlərin müalicəsini təmin etmək üçün psixi sağlamlıq İlkin tibbi yardım xidmətinə inteqrasiya edilməlidir.

3-cü prinsip

Psixi sağlamlıq xidmətləri institutlardan (xəstəxana tipli) uzaqlaşdırılmalı və digər sektorlarla əlaqələndirilməlidir.

4-cü prinsip

Sosial iştirak və stiqma əleyhinə təşəbbüsləri həvəsləndirmək üçün psixi sağlamlıq haqqında təcili olaraq ümumi məlumatlandırma artırılmalıdır.

5-ci prinsip

Siyasətin məqsədlərinə çatmaq üçün adekvat maliyyə ayrılmalıdır.

6-cı prinsip

Siyasətin dəyərlərinin davamlılığını təmin etmək üçün psixi sağlamlıq sahəsində çalışan işçilərin sayı və peşəkarlığı artırılmalıdır.

7-ci prinsip

Effektiv və sübuta əsaslanan psixi sağlamlığın qorunmasını təmin etmək üçün akkreditasiya, lisenziyalaşdırma, davamlı təhsil (təkmilləşdirmə) və mütəmadi qiymətləndirmə mövcud olmalıdır.

8-ci prinsip

Psixi xəstələrə qayğı göstərənlərin hökumətdən tam dəstəyi olmalıdır.

9-cu prinsip

Əlaqəli sektorlar (ictimai səhiyyə, ilkin tibbi xidmət, sosial təhlükəsizlik, təhsil) koordinasiya sistemində iştirak etməlidirlər.

Mənbələr:

1. http://www.who.int/mental_health/policy/en/index.html
2. www.mentalhealth.gov.au.
3. Psixi Sağlamlığın Qorunması üçün İnkişaf Strategiyası, Serbiya, yanvar, 2007.
4. Cənub-Şərqi Avropada Psixi Sağlamlıq Siyasəti və Qanunvericilik, Sarayevə, dekabr, 2004.
5. Dünya Səhiyyə Təşkilatının Məqsədləri, Azərbaycan Respublikasında Psixi Sağlamlıq Sistemində Dair Hesabat. Dünya Səhiyyə Təşkilatının Psixi Sağlamlıq sistemlərinin qiymətləndirilməsi vasitəsindən (Dünya Səhiyyə Təşkilatının Məqsədləri) istifadə olunmaqla, Azərbaycan Respublikasında psixi sağlamlıq sisteminin qiymətləndirilməsi hesabatı, Azərbaycan, Bakı, 2007.
6. “Psixi Sağlamlıq Siyasəti” konfransının materialları, Azərbaycan, Bakı, 19 dekabr, 2007.
7. ABŞ Departamentinin Səhiyyə və Sosial xidmət təminatı. *Psixi sağlamlıq: Səhiyyə xidməti rəhbərinin hesabatı-qısa xülasə*, Rockville, MD: ABŞ Departamentinin Səhiyyə və Sosial xidmət təminatı, Narkotik vasitələrdən sui-istifadə və Psixi Sağlamlıq xidmətləri adminstrasiyası, Psixi Sağlamlıq xidmətləri mərkəzi, Milli Səhiyyə İnstitutları, Psixi Sağlamlıq Milli İnstitutu, 1999.
8. “Psixiatrik qayğı”, Azərbaycan Respublikasının qanunu, Azərbaycan, Bakı, 2001.